

FIEN-NIEUWS

Excursieprogramma Duitsland zaterdag 13 juni 1998.

Op zaterdag 13 juni 1998 organiseert FIEN een excursie naar het Roergebied. In dit gebied, met een rijke industriële traditie wordt een bezoek gebracht aan een drietal bijzondere interessante industriële complexen:

1. Oberhausen: bezoek aan het in 1996 opgerichte Museum fur Schwerindustrie", gevestigd in een oude zinkfabriek.
2. Dortmund-Bövinghausen: bezoek aan de museummijn „Zeche Zollern II/IV". Zeche Zollern II/IV is begin deze eeuw ontworpen door architect Bruno Möhring. Topstuk van deze mijn is de immense machinehal, een voor de tijd van ontstaan zeer modern vormgegeven gebouw met fraaie Jugendstildetails.
3. Heinrichenburg: bezoek aan het „Schiffshebewerk", een imposante scheepslift uit 1900, met vlakbij gelegen de nieuwe scheepslift uit de zeventiger jaren.

Belangstellenden voor deze excursie kunnen zich aanmelden bij de secr. FIEN: H. Weevers, Zomervaart 206f, 2033 DN Haarlem (tel. 023-5353624). De kosten voor deze excursie bedragen f 85,-. Vertrek per touringcar vanaf station Arnhem 10.00 uur, terugkeer in Arnhem ca. 21.00 uur.

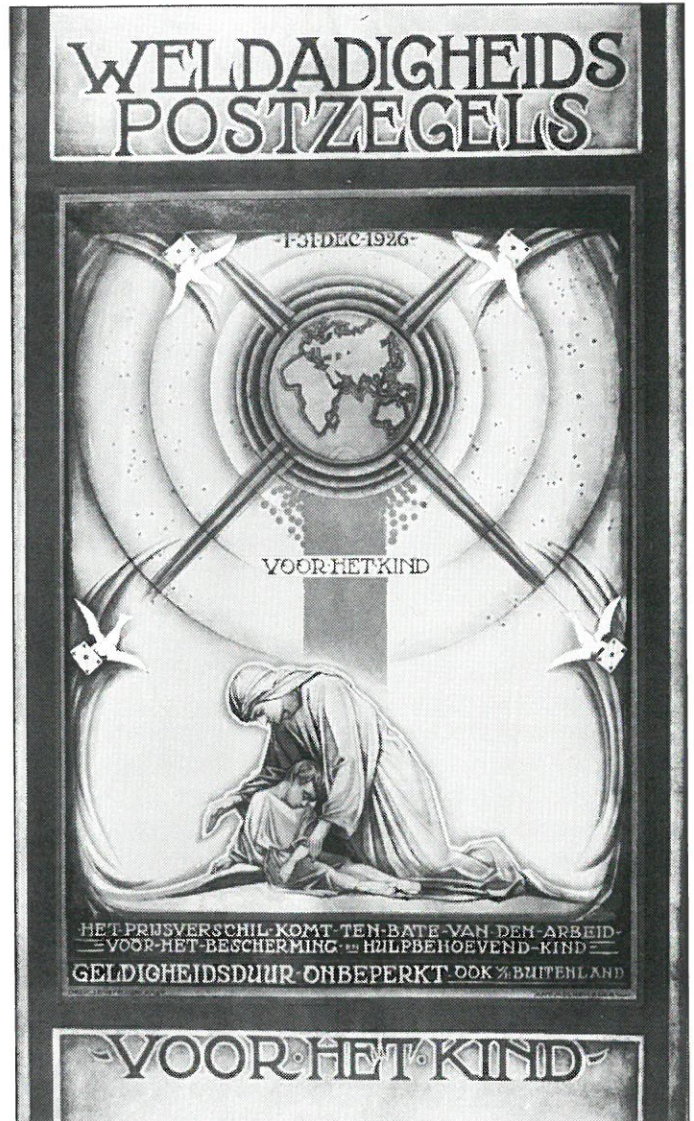
AGENDA

1. PTT-museum: tentoonstelling „Grafische verleiders; affiches van PTT, 1920-heden".

Tot 10 mei is in het PTT-museum een overzichtstentoonstelling te bezichtigen van zo'n tweehonderd reclameaffiches, afkomstig uit de collectie van het museum.

Basis van de tentoonstelling vormt de affiche-collectie van het PTT-museum, die uit ruim 2300 affiches bestaat. Uit het materiaal van 1920 tot en met 1977 is een selectie gemaakt. Niet alleen affiches van posteries, telegrafie en telefonie worden tentoongesteld, maar ook van bedrijfsonderdelen die PTT allang hebben verlaten zoals de Postbank en de Postcheque- en Girodienst.

De tentoonstelling geeft een mooi beeld van de veranderende opvattingen over reclame sinds de jaren twintig. In de beginperiode hadden de affiches een strakke vormgeving en was de boodschap vaak beledend. Ook na de oorlog bleef de toon hetzelfde, maar werd meer en meer met illustraties gewerkt. Sinds

Affiche voor kinderpostzegels.

de jaren '60 gebruikt de PTT een meer ludieke benadering en kan er van verleidende teksten gesproken worden.

Bij de tentoonstelling verschijnt een publicatie onder de titel „grafische verleiders, PTT affiches 1920-heden", met artikelen van onder andere Paul Mertz, Paul Hefting en H. J. A. Hofland. Het boek omvat 176 bladzijden, 128 kleurenafbeeldingen en kost f 49,50. PTT-museum, Zeestraat 82, Den Haag. geopend: ma-vr 10-17 uur, za-zo 12-17 uur. tel. 070-3307590.

2. Aviodome: tentoonstelling Fokkervliegtuigen

Het luchtvaartmuseum Aviodome bij Schiphol gaat zich dit jaar geheel wijden aan Fokker. De vaste collectie historische vliegtuigen verdwijnt, om tijdelijk plaats te maken voor de grootste verzameling historische Fokker-toestellen ter wereld. 25 februari j.l. vond de formele overdracht plaats van de Fokker-vliegtuigen en het historische bedrijfsarchief, dat op het nippertje uit de failliete Fokkerboedel werd gered. De Fokker-expositie wordt de grootste in de historie van de Nederlandse museumwereld. Uit de hele wereld worden Fokkervliegtuigen naar Nederland overgebracht, waaronder als absoluut pronkstuk de „Southern Cross”, een vliegtuig waarmee de Australiër Kingsforth Smith in de jaren twintig als eerste de Stille Oceaan overvloog. De Southern Cross is het oudste nog vliegende Fokker-toestel. De Fokker Heritage Trust, de eigenaar van de Nederlandse collectie Fokkervliegtuigen, wil dit jaar in samenwerking met de FFA rondvluchten gaan maken met het prototype van de F-27. De Fokker Heritage Trust is nog steeds op zoek naar een permanente locatie voor het Fokker-museum. Als vestigingsplaats wordt o.a. genoemd de luchthaven Lelystad.

3. Tilburg: tentoonstelling „mooie stukken”; 40 Tilburgers kiezen uit 40 jaar collectie.

Naar aanleiding van het veertigjarig bestaan van het Nederlands Textielmuseum is tot en met 10 mei de tentoonstelling mooie stukken te bezichtigen. Veertig prominente Tilburgers laten topstukken uit de museumcollectie zien. De tentoonstelling bestaat uit grote foto's van de prominenten met hun uitgekozen museumstuk en het voorwerp zelf. Burgemeester Johan Stekelenburg koos een fabrieksklok van de wollenstoffenfabriek Aebee. De klok met het rendierbeeldmerk hing vanaf 1950 in de fabriek. Ex-minister Hirsch Ballin koos voor een garensterktemeter uit 1935, een instrument waarmee de treksterkte van een draad werd gemeten.

Oud judoka Irene de Kok koos voor een gebrandschilderd glas-in loodraam uit de ververij Broekhoven, vervaardigd ter gelegenheid van het 25-jarig bestaan van de fabriek in 1938. Zanger Guus Meeuwis koos het vaandel van meisjestextielvereniging Sint Lidwina uit Goirle uit 1905.

Nederlands Textielmuseum, Goirkestraat 96 Tilburg.
Geopend di-vr 10-17 uur, za/zo 12-17 uur.

4. Utrecht: Waterleidingmuseum: expositie „Utrecht en water”

In het kader van „April Museummaand” organiseert het Waterleidingmuseum te Utrecht een aantal activiteiten. Vanaf 4 april tot en met 31 mei is in het museum de tentoonstelling „Utrecht en water” te zien. De expositie biedt een keur aan tekeningen, prenten en foto's waarvan een groot aantal nooit eerder is gepresenteerd. De oudste stukken dateren uit de zeventiende eeuw. Onder de geëxposeerde werken bevindt zich werk van beroemde kunstenaars als Herman Saftleven en Jan de Beijer. De tentoonstelling is opgebouwd rondom de thema's „Water voor sier en plezier”, „Water als vervoermiddel” en „Water als levensbron”.

5. Rotterdam: tentoonstelling „Vuurtoren, inspiratie voor kunstenaars”

Onder deze benaming presenteert het Maritiem Museum „Prins Hendrik” in Rotterdam een tentoonstelling van 14

februari tot en met 21 juni. Het museum heeft onder andere in samenwerking met de Nederlandse Vuurtorenvereniging een selectie gemaakt uit het werk van hedendaagse kunstenaars die door vuurtorens worden geïnspireerd. Er is gekozen voor een zo gevarieerd mogelijk aanbod van technieken: aquarel, edelsmeden, fotografie, keramiek, olieverf en zeefdruk.

Maritiem Museum prins Hendrik, Leuvehaven 1, Rotterdam (tel. 010-4132680. Geopend di-za 10-17 uur, zo 11-17 uur.

6. Utrecht: Manifestatie STOOM 98

Het Nederlands Spoorwegmuseum organiseert 30 en 31 mei en 1 juni 1998 haar derde stoommanifestatie. Het hoofdspoor van het museum vormt deze dagen het antieke decor voor een parade van zeven imposante stoomlocomotieven uit binnen- en buitenland. Naast beroemde Nederlandse locomotieven, zoals de NS 3737 uit 1911, zullen bijzondere locomotieven uit het buitenland STOOM 98 met een bezoek vereren, waaronder de Marc Seguin uit Frankrijk en de Rocket (1929) uit het National Railway Museum uit York. De Arend, een replica van de eerste Nederlandse stoomlocomotief, zal voor de eerste maal sinds 1989 onder stoom te bewonderen zijn.

Uit Engeland, Duitsland en Nederland komen 60 stoommachines naar het museum: tractoren, walsen, auto's, brandspuiten en miniaturen. Op de themamarkt op de Maliebaan bieden vele organisaties en bedrijven informatie of producten rond het thema „stoom, techniek en treinen” aan. Vanaf het museum vertrekt ieder uur een stoomtrein met twee locomotieven van de Stoom Stichting Nederland voor een retourreis naar station Driebergen-Zeist.

STOOM 98 is dagelijks geopend van 10.00 tot 18.00 uur. Voor alle reizigers met een geldig treinkaartje is er een gratis treinverbinding tussen Utrecht CS en het Spoorwegmuseum. Nederlands Spoorwegmuseum, Maliebaanstation, Utrecht. tel. 030-2306206.

7. Amsterdam: tentoonstelling „Arbeid met vuur en verve: Herman Heijenbrock 1871-1948.

In het Nationaal Vakbondsmuseum te Amsterdam is t/m 30 augustus een unieke overzichtstentoonstelling te bezichtigen met werk van de bekende industriepainter Herman Heijenbrock. Een apart onderdeel van de tentoonstelling is gewijd aan vrouwen aan het werk in diverse beroepen.

De tentoonstelling is opgezet naar aanleiding van het vijftigste sterfjaar van Herman Heijenbrock (18 maart 1948). Als geen ander weet Heijenbrock tussen 1900 en 1940 letterlijk „in het zweet des aanschijns” de omstandigheden in de industrie vast te leggen. Hij reisde door heel Europa en schilderde ter plekke in de vuile, beroete maar ook gloedvolle atmosfeer van hoogovens, mijnen en staalfabrieken. Hij ontwikkelde zijn eigen stijl: veel rook, stoom en damp, roodgloeiende schijnsels en vonken in het donker, sintelhopen en slakkenafval, aan- en afrijdende treinen en lorries, zwaaiende hijskranen. Daarin ook de arbeider: klein en nietig in het grote geheel, maar wel met een taak binnen dit machtige industriële complex. Heijenbrock geloofde heilig in de vooruitgang die de industrie de mens zal brengen.

Zijn werk omvat het indrukwekkende aantal van meer dan 1.500 pastels, olieverven, tekeningen en gouaches. Een

oeuvre dat het begin van de industriële ontwikkelingen in West-Europa op majestueuze wijze in beeld brengt. Naar aanleiding van de tentoonstelling is een publicatie over het werk van Heijenbrock uitgegeven onder de titel „Arbeid met vuur en verve. Leven en werk van Herman Heijenbrock (1871-1948).”

Nationaal Vakbondsmuseum, Henri Polaklaan 9, Amsterdam (tel.: 020-6241166). Geopend: di/vr 11.00-17.00 uur., zo 13.00-17.00 uur.

NIEUWS UIT DE AANGESLOTEN ORGANISATIES

Hengelo's Educatief Industrie Museum (HEIM)

Het HEIM zal haar huidige onderkomen aan de Bornsestraat binnen afzienbare tijd gaan verlaten. Na intensief overleg tussen het bestuur van HEIM, de gemeente Hengelo en Kunst en Cultuur Overijssel is besloten dat het museum zal verhuizen naar de voormalige Wilhelminaschool aan de Industriestraat. De huidige locatie, het gebouw van het voormalig Twentsch Station voor de Elektrische Stroomlevering dat dateert uit 1900, is niet geschikt gebleken voor een toekomstige uitbreiding. Ook de parkeerproblematiek speelde hierbij een rol. Het nieuwe onderkomen, de Wilhelminaschool is gebouwd in 1918 en huisvestte de leerlingenopleiding van de metaalfabriek Stork. De Wilhelminaschool is een markant gebouw met een museale uitstraling. In de directe omgeving ligt het fabriekscomplex van Stork, met het ketelhuis en een van de weinige overgebleven fabrieks-schoorstenen in Hengelo. Het museum, dat nu nog voornamelijk draait op de inzet van vrijwilligers, zal worden versterkt met de aanstelling van betaalde medewerkers met museale vakkennis.

Hengelo: Fabriksschool Stork.

De gemeente Hengelo heeft voor de verplaatsing van het museum een bedrag van f 2.250.000,- beschikbaar gesteld. Er wordt naar gestreeft de nieuwe lokatie in het voorjaar van 1999 te betrekken. Wat er met het huidige museumgebouw, een industrieel monument, zal gebeuren is nog niet duidelijk.

Stichting Haags Industrieel Erfgoed (SHIE)

In het nieuwste nummer van De Haagvaarder (nr. 16) wordt aandacht besteed aan de drukkerij Die Haghe aan de Van Alphenstraat in Voorburg. De sloopplannen voor de drukkerij zijn voorlopig van de baan. Bijzonder interessant in deze drukkerij is de grote collectie historische drukmachines, die nog steeds gebruikt worden. In dit nummer ook aandacht voor het met sloop bedreigde kaaspakhuis met woning en wagenremise in Leidschendam, waartegen de SHIE in actie is gekomen. Samen met de Stichting Behoud Erfgoed Leidschendam heeft de SHIE een procedure in gang gezet om dit unieke kaaspakhuis op de monumentenlijst te plaatsen.

Nederlandse Vereniging voor Waterbeheer (NVA)

De NVA, opgericht in 1958, stelt zich ten doel de kennis met betrekking tot het waterbeheer, de inzameling, het transport en de behandeling van afvalwater in Nederland te bevorderen. De vereniging doet dit onder meer door het verzamelen en voor belangstellenden ter bezichtiging opstellen van materiaal dat bij de ontwikkeling van het waterbeheer een rol heeft gespeeld.

Onderzocht wordt met welke instanties op aanverwant gebied kan worden samengewerkt bij het eventueel stichten en inrichten van een museum. De laatste jaren wordt door leden van de NVA bij rioolwaterzuiveringsinrichtingen in Nederland geïnventariseerd welk materiaal bewaard dient te blijven. Tot nu toe lag dit materiaal vaak „op een hoop te verroesten”. In 1997 heeft de NVA een opslagloods aangeschaft, die op het terrein van de rioolwaterzuiveringsinstallatie te Amersfoort is geplaatst. Het verzamelde materiaal wordt hier opgeslagen en zodanig opgesteld dat het voor belangstellenden te bezichtigen is. Voor meer informatie: Ing. S.A. Oldenkamp (secr.), Golstraat 9a, 7411 BN Deventer (tel. 0570-649940).

Nederlandse Watertoren Stichting (NWS)

De NWS organiseert op 11 juni 1998 een symposium met als thema „Watertorens: monumenten om te gebruiken”.

Het middagsymposium zal plaats vinden in de Landbouwschuur van de Rijksdienst voor Monumentenzorg te Zeist.

Tijdens het symposium zal het fenomeen watertoren worden belicht vanuit de invalshoeken: historische ontwikkeling, monumentenzorg en vastgoedmarkt. Aansluitend wordt het eerste exemplaar van het NWS-rapport „Bescherming watertorens” gepresenteerd. Dit rapport belicht de top-60 van watertorens in Nederland die volgens de NWS rijksbescherming zouden moeten krijgen. Voor alle deelnemers aan het symposium is een gratis exemplaar van het rapport beschikbaar. De publicatie kan ook worden besteld tegen betaling van f 25,- op postgirorek. nr. 6181241 t.n.v. NWS, Nieuwerkerk aan den IJssel, o. v. v. „rapport bescherming”.

Het programma van het symposium is als volgt:

- 14. 00 uur: ontvangst met koffie + video Van Gewest tot Gewest
- 14. 30 uur: opening door prof. ir. J. Kop, voorzitter NWS
- 14. 40 uur: watertorens als industrieel erfgoed, door ir. H. van Veen
- 15. 00 uur: watertorens en monumentenzorg, door drs. P. Nijhof

en zijn dermate bekend geworden dat ze hieraan hun naam ontlenuen.

Een soortgelijke koeltoren, ontworpen door Van Iterson werd tien jaar geleden in Brunssum gesloopt ondanks het feit dat de toren op de rijksmonumentenlijst was geplaatst.

De CDA-fractie in de Geleense gemeenteraad heeft bij het gemeente bestuur aangedrongen om de sloopvergunning te weigeren. Het CDA ziet de koeltorens als „belangrijk industrieel erfgoed, uit de bloeiperiode van de staatsmijn Maurits”.

Kerkrade: de historische mijnwerkerswoningen in de wijk de Hopel worden door de eigenaar, de gemeente Kerkrade verkocht. In eerste instantie zullen de 46 woningen, die op de rijksmonumentenlijst staan, te koop worden aangeboden aan de huidige bewoners.

In het kader van de bodemsanering zullen hoogstwaarschijnlijk van 16 huizen de verontreinigde tuinen moeten worden afgegraven. De huizen zijn al enige jaren terug gerestaureerd.

Roermond: de voormalige ECI-waterkrachtcentrale in Roermond gaat weer stroom produceren. De Belgische firma Ecowatt NV heeft besloten de monumentale centrale voor 4 miljoen gulden te restaureren en weer in gebruik te nemen voor de opwekking van „groene stroom”, zo'n 2 miljoen KWH per jaar. Bovendien zal de centrale als museum worden opengesteld voor het publiek. Al in de Middeleeuwen werd op de plaats van de ECI-centrale waterkracht van het riviertje de Roer benut. De houten raderen van de watermolens werden in de jaren '20 vervangen door een turbine voor de opwekking van stroom. In 1974 raakte de centrale buiten gebruik. De turbine is nog in goede staat en wordt eind deze eeuw weer in gebruik genomen.

LITERATUURSIGNALERING

1. WESTERGASFABRIEK: het terrein en de gebouwen. Een cultuurhistorische verkenning. Amsterdam: Bureau Monumentenzorg, 1998. 94 blz., ill., krtn., lit., opg. ISBN 90-6617 213 4.

Prijs: f 24,50. Verkrijgbaar in alle Amsterdamse boekhandels.

In 1996 besloot de deelraad Westerpark dat het terrein van de voormalige Westergasfabriek een nieuwe bestemming zal krijgen met een drie-delig karakter: zowel cultuur, recreatie alsook bedrijvigheid zullen in de toekomst een plaats vinden op het gasfabrieksterrein. Vooruitlopend op de invulling van het bestemmingsplan is aan Bureau Monumentenzorg Amsterdam opdracht verleend tot het maken van een cultuur-historische verkenning van de gebouwen en terreinen van de Westergasfabriek.

De nu gepubliceerde rapportage beschrijft in eerste instantie de ontstaansgeschiedenis van het gebied, met vervolgens de geschiedenis van de Westergasfabriek tot de sluiting in 1967. De hoofdmoot van dit boekwerkje vormt een gedegen inventarisatie c. q. bouwkundige beschrijving van de nog bestaande gebouwen van de gasfabriek. Deze zeer complete beschrijving wordt geïllus-

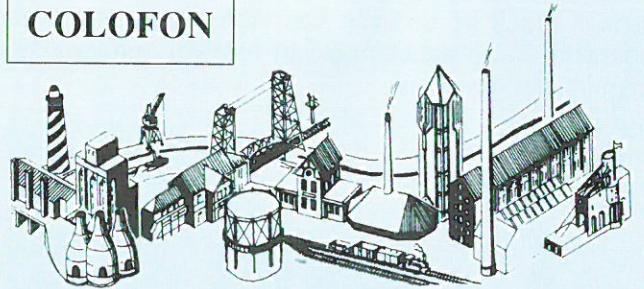
treerd met historisch fotomateriaal en actuele zwart-wit-opnamen. Het boekwerkje besluit met een aantal conclusies en aanbevelingen ten aanzien van behoud van onderdelen van de fabriek. Ondanks de beperkte omvang een uitstekend voorbeeld van een gedegen cultuur-historische beschrijving van een industrieel monument.

2. RESTAUREREN: toekomst voor verleden, opdrachtgevers en restauratiearchitecten in beeld. Onder red. van M. H. Voigt, Hans Biemans en Theo van Oeffelt. Amsterdam, Bond van Nederlandse Architecten (BNA), 1998. 196 blz., A-4 formaat. ISBN 90-74181-03-1.

Te bestellen door overmaking van f 37,50 op postbanknummer 71518 van de BNA, het boek wordt dan na ontvangst van betaling per omgaande toegezonden.

In deze informatieve uitgave presenteren restauratiearchitecten zich voor het eerst gezamenlijk naar buiten. Het boek beschrijft 68 architecten die met foto's en tekst hun deskundigheid in restauratieprojecten tonen. Daarnaast komen opdrachtgevers aan het woord, die bij restauratieprojecten betrokken waren. Tevens zijn alle adressen en nadere gegevens van de verschillende instellingen in de restauratiesector op een rijtje gezet. In het boek wordt informatie gegeven over restauratieprocessen, de subsidiemogelijkheden en de verschillende instellingen in deze sector, met medewerking van de Rijksdienst voor de Monumentenzorg. Dankzij deze verschillende ingrediënten is hier sprake van een unieke en zeer complete uitgave. Voor het eerst worden architectuur en monumentenzorg samengebracht. In zijn volledigheid een bijzondere uitgave voor zowel particulieren alsmede gemeenten, stichtingen en anderen die het voornemen hebben een monument te laten restaureren.

COLOFON

Industria

Nieuwsbrief van de 60 bij de Federatie Industrieel Erfgoed Nederland aangesloten organisaties. De nieuwsbrief verschijnt ± vijfmaal per jaar.

Industria komt mede tot stand door de financiële medewerking van het Prins Bernhard Fonds en de Rijksdienst voor Monumentenzorg.

Redactie-adres: Industria, p/a M. N. M. Overbeek, Noteboomstraat 61, 8021 WR Zwolle (samensteller). Kopij voor Industria 1998 no. 2 s.v.p. toezenden aan de redactie uiterlijk 15 maart 1998. Secretariaatsadres FIEN: Zomervaart 206f, 2033 DN Haarlem.

Abonnementenopgave: door overmaking van f 27,50 voor de jaargang 1998 op Postbankrekeningnr. 132802 ten name van Stichting FIEN, Industria, Oosteinde 13, 7772 CA Hardenberg.

15. 20 uur: watertorens en vastgoedmarkt, door drs. H. P. G. de Boer
15. 40 uur: officiële aanbieding van het NWS-rapport „Bescherming Watertorens” aan Drs. A. Asselbergs, directeur Rijksdienst voor Monumentenzorg.
16. 00 uur: gedachtenuitwisseling met het publiek
16. 30 uur: borrel + video Van Gewest tot Gewest

Aanmelding: uitsluitend schriftelijk bij de secr. van de NWS: ir. H. Rienks, Parallelweg Zuid 38, 2914 LG Nieuwerkerk a. d. IJssel. Gelijkzeitig met Uw aanmelding wordt U verzocht de deelnameprijs te voldoen door overmaking van f 25,- op postgirorek. nr. 6181241 t.n.v. NWS te Nieuwerkerk a. d. IJssel. Het symposium biedt plaats aan een beperkt aantal deelnemers. Voor meer informatie over het symposium: Hildebrand de Boer, coördinator symposium, tel. 072-5121314 (Hollandse Maatschappij voor Vastgoedontwikkeling BV te Alkmaar).

BERICHTEN

GRONINGEN

Groningen: onlangs is het officiële startsein gegeven voor de restauratie van de monumentale stationshal van het hoofdstation te Groningen. Begonnen zal worden met het wegbreken van het uit 1968 daterende tussenplafond, dat nu nog het zicht ontnemt op de prachtige ornamenten en Jugendstil-tegeltaleaus in het bovenste deel van de stationshal. De restauratie, die de stationshal geheel in de oorspronkelijke staat zal terugbrengen, is vooral mogelijk gemaakt door financiële ondersteuning vanuit het bedrijfsleven en de gemeente. De NS bekostigt de helft van de restauratiekosten.

FRIESLAND

Drachten: de voormalige tabaksfabriek aan de Zuidkade in Drachten zal worden gerestaureerd. In de tabaksfabriek, die dateert uit het begin van deze eeuw, werd tot oktober 1989 de halfzware pruimtabak „Drachtser Kei” geproduceerd. Het renovatieplan voor de fabriek voorziet in een winkel op de begane grond en vier appartementen op de verdieping van het complex. Aan de Drift, aan de achterzijde van de fabriek verrijzen nog eens zes woningen. Met de aankoop van de grond door de gemeente Smalingerland was 1 miljoen gulden gemoeid. De gemeente draagt een ton bij in de restauratiekosten van de fabriek, de provincie Friesland heeft in het kader van stadsvernieuwing een subsidie van twee ton toegezegd. Met dit behoudsplan is het voortbestaan van de tabaksfabriek als cultuurhistorisch erfgoed verzekerd.

Harlingen: de uit 1921 daterende vuurtoren aan de Willemskade in Harlingen is door het rijk te koop aangeboden. De betonnen vuurtoren verving in 1921 een ouder exemplaar. Sinds 1976, toen de havenmond van Harlingen werd verlegd, had de vuurtoren een ondergeschikte functie als lichtbaken, maar bleven de lampen wel branden. Omdat de laatste oude reservelamp is verbruikt, is het torenlicht in februari definitief gedoofd. In het kader van bezuinigingen bij het ministerie van Rijkswaterstaat is besloten niet meer te investeren in een nieuw lampen-

stelsel en de toren van de hand te doen. Volgens het ministerie verliezen vuurtorens van het kleinere type, zoals de toren in Harlingen, langzamerhand hun functie door de intrede van moderne navigatietechnieken zoals satellietnavigatie. De Harlinger vuurtoren staat sinds 1980 op de rijksmonumentenlijst.

OVERIJSEL

Dedemsvaart: De Historische Vereniging Avereest en het Genootschap voor Industrieel Archeologisch Geïnteresseerden (GIAG) hebben bezwaar aangetekend tegen het besluit van de gemeente Avereest, een sloopvergunning te verlenen voor de oude draaibrug over de Dedemsvaart bij de Moerheimstraat. Deze draaibrug, die in zeer slechte staat verkeert, is een van de laatste overgebleven historische draaibruggen over het kanaal de Dedemsvaart. Een gietijzeren naamplaat op de brug geeft aan dat de brug in 1896 is gefabriceerd door een ijzergieterij in Musselkanaal (Groningen). De gemeente is van mening dat behoud en herstel van de brug te hoge kosten met zich mee brengt. De Historische Vereniging heeft inmiddels f 32.000,- aan sponsorbijdragen ingezameld als bijdrage in de eventuele restauratiekosten van de brug. Omdat de brug op de lijst van provinciale monumenten voorkomt hoopt de Historische Vereniging dat de provincie ook financieel zal bijdragen in de restauratiekosten. Voorwaarde is dan wel dat ook de gemeente met geld over de brug komt.

Olst: Het Waterschap Groot-Salland heeft opdracht verleend tot restauratie van drie oude dijkstoelen. De dijkstoelen, die dateren uit het midden van de negentiende eeuw, werden gebruikt als magazijn voor materialen en gereedschappen, die nodig waren voor het dijkonderhoud. Van de oorspronkelijke vijf dijkstoelen die langs de IJssel tussen Zwolle en Deventer werden gebouwd, zijn er nog vier overgebleven. De dijkstoelen bij Diepenveen, Olst-Den Nul worden gerestaureerd. evenals het houten exemplaar bij Liederholthuis aan de Nieuwe Wetering. Voor het herstel van de dijkstoel bij Wijhe stelt het waterschap geen geld beschikbaar: deze, landschappelijk fraai gelegen dijkstoel is door scheurvorming in het metselwerk ernstig verzwakt.

Na de restauratie zal de dijkstoel bij Diepenveen de oorspronkelijke functie als magazijn voor het waterschap behouden; de dijkstoel bij Olst-Den Nul komt in beheer bij de historische Vereniging „Het Olster Erfgoed”.

GELDERLAND

Ede: de voormalige gasfabriek aan de Schaapsweg in Ede is het ministerie van OCW definitief op de rijksmonumentenlijst geplaatst.

De gebouwen van de gasfabriek zijn in 1904 ontworpen door gemeentearchitect H. Noorman. Het complex is een van de zeer weinige overgebleven voorbeelden van gasfabriekarchitectuur in Nederland. Op de monumentenlijst zijn geplaatst de gasfabriek, het kantoor, de werkplaatsen, een dienstwoning en het zuiveringshuis. De huidige eigenaar, energiebedrijf NUON wil het complex verkopen. NUON heeft inmiddels contact gezocht met de Hollandse Maatschappij voor Vastgoedontwikkeling (HMV) in Alkmaar.

De HMV is gespecialiseerd in het ontwikkelen van bouwprojecten op oude fabriekslocaties. Nadrukkelijk wordt

gestreefd naar de mogelijkheid van een zinvolle herbestemming van de gasfabriekgebouwen. De gemeente wil eerst een onderzoek doen naar de mate van bodemvervuiling, die naar wordt aangenomen fors zal zijn. Om de hoge kosten van de bodemsanering te kunnen financieren is het volgens de gemeente een voorwaarde dat er woningen op het terrein gebouwd worden.

NUON denkt aan de mogelijkheid om woningen op het terrein te bouwen, die op experimentele wijze van stroom en gas worden voorzien. Een andere gegadigde voor vestiging op het gasfabrieksterrein is het tegelmuseum in Otterloo, dat op zoek is naar een andere locatie.

Pannerden: het voormalige stoomgemaal de „Oude Rijn” aan de Deukerdijk is geheel gerestaureerd. Het stoomgemaal deed tot 1970 nog dienst voor de afwatering van de polders Herwen, Aerdt en Pannerden. In 1970 kwam het nieuwe elektrische gemaal „Kandia” gereed waarna het stoomgemaal buiten bedrijf werd gesteld. De kosten van de restauratie, f 250.000,- werden opgebracht door het waterschap Rijn en IJssel, de provincie Gelderland, de Gemeente Rijnwaarden en de ministeries van VROM en Landbouw.

In 1916 werd het gemaal omgebouwd tot elektrisch gemaal. In het gemaal bevinden zich nog de twee originele pompen, uit respectievelijk 1917 en 1923, beide vervaardigd door de machinefabriek Stork. De beide pompen werden door elektrische motoren van 80 en 120 PK aangedreven.

Het historische gemaal zal in de toekomst op bepaalde uren worden opengesteld voor bezoekers.

NOORD HOLLAND

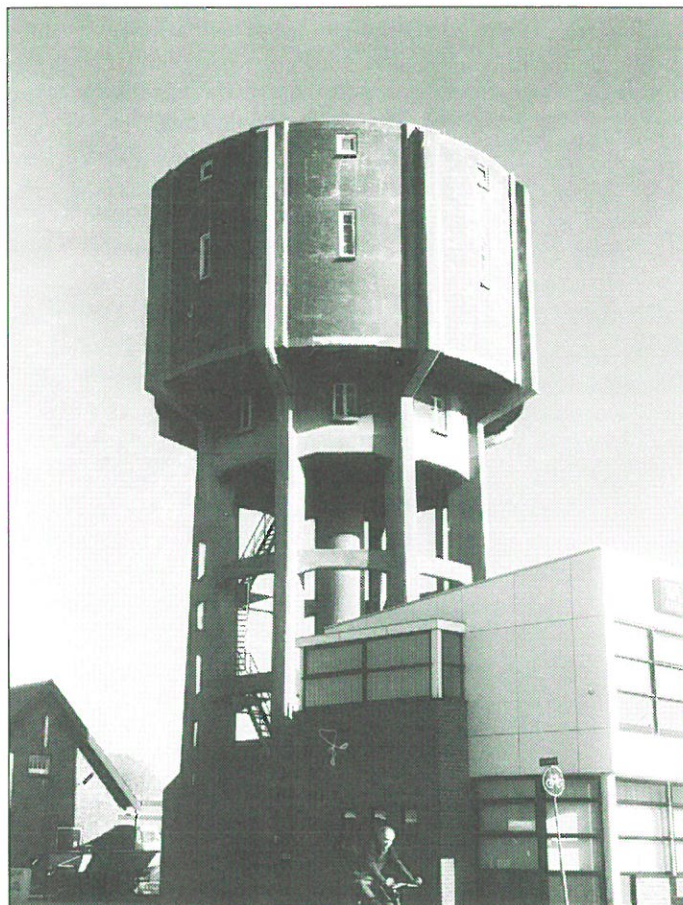
Alkmaar: de afdeling Monumentenzorg van de gemeente Alkmaar wil de schoorsteenpijp van de voormalige wasserij van de Fa. Krom aan de Schermerweg op de gemeentelijke monumentenlijst plaatsen. De Gemeenteraad zal over dit voorstel nog een besluit moeten nemen. De schoorsteen van de wasserij behoort met de schoorsteen van de voormalige zoutziederij aan de Schelphoek tot de laatste overgebleven gemetselde fabrieksschoorstenen in Alkmaar. Onlangs werd de schoorsteen van het ketelhuis van het voormalige St. Elisabeth-ziekenhuis gesloopt.

IJmuiden: de voormalige watertoren van de zeehaven IJmuiden, gelegen aan de Dokweg is door het waterleidingbedrijf verkocht aan bouwbedrijf Weber en Zonen. Het is nog niet bekend wat de nieuwe eigenaar met de watertoren wil. De betonnen watertoren, een provinciaal monument, dateert uit 1915.

ZUID HOLLAND

Delft: De Delftse aardewerkfabriek „De Porceleyne Fles” zal haar produktieafdeling niet verhuizen naar de voormalige TU-bibliotheek aan het Schuttersveld. De verkeerstechnische situatie rond dit monumentale gebouw uit het interbellum zou niet geschikt zijn om de verwachte jaarlijkse toestroom van 300.000 bezoekers op te vangen. Er zijn overigens meer gegadigden om het TU-pand te betrekken.

Rotterdam: het monumentale pakhuis aan de Westerkade in Rotterdam zal binnenkort worden uitge-

IJmuiden: Watertoren Dokweg.

breid met een zesde bouwlaag. In deze bouwlaag is plaats voor zes woningen. De commissie voor Welstand en Monumenten is akkoord gegaan met het uitbreidingsplan. Het pakhuis, dat is gebouwd in 1855 heeft aan de rivierzijde een zeer fraaie voorgevel met ronde boogramen in eclectische bouwstijl. De „siergevel” is indertijd ontworpen om het pakhuis aan de rivierzijde een aantrekkelijk uiterlijk te geven. In het bestaande pakhuisgedeelte zijn al enkele appartementen gebouwd. Het pakhuis staat op de rijksmonumentenlijst en maakt deel uit van het beschermd stadsgezicht.

Schiedam: de Willemsbrug, een uit 1860 daterende dubbele gietijzeren ophaalbrug over de Westerhaven, is eind 1997 geheel gerestaureerd. Bij deze ingrijpende restauratie moesten noodgedwongen veel originele onderdelen worden vernieuwd. In feite zijn alleen de grote hamei-poorten nog origineel. Ook de directe omgeving van de brug is opgeknapt: het kadewerk, de gebogen ijzeren hekken, de oude lantarenpalen en de bestrating.

LIMBURG

Geleen: het chemie-concern DSM in Geleen heeft een sloopvergunning aangevraagd voor de laatste twee nog overgebleven koeltorens op het fabrieksterrein. Deze beide koeltorens maakten onderdeel uit van de voorloper van de DSM, de voormalige staatsmijn Maurits. De twee koeltorens van ca. dertig meter hoog staan aan de rand van het DSM-terrein, bij de Geleense wijk Lindenheuvel. De torens sierden vroeger het logo van de DSM. Omdat de niet meer in gebruik zijnde torens langzamerhand een sta-in-de weg voor DSM zijn geworden, wil het concern tot sloop overgaan. De koeltorens zijn in de dertiger jaren ontworpen door de bekende mijn ingenieur „Van Iterson”,